

TEME | Bosna i Hercegovina

Hadžimuhamedović: Strukture genocida na Balkanu nisu nestale

Osovina nacionalizma se širom svijeta uvezala i osnažila, posebno u Evropi, kaže dr. Safet Hadžimuhamedović, predavač antropologije na Fakultetu vjerskih studija Univerziteta Cambridge.

Hadžimuhamedović kaže kako su vjerski pluralni prostori na Zapadnom Balkanu bili prepreke mračnom fetišu nacionalističkog samoljublja (Ustupljeno Al Jazeera)

Jasmin Alibegović

13 Feb 2024

Sačuvajte članke za kasnije čitanje i napravite svoju listu za čitanje.

„Zajednica se java, baš zato što ima emocionalnu vrijednost. Naša zajednica su ljudi koje znamo, s kojima nešto važno dijelimo, koji su dio našeg bivanja. Ne mogu, na primjer, kršćani, muslimani i Jevreji imati takav odnos u apstraktnom smislu, ali mogu kršćani, muslimani i Jevreji u nekom stvarnom mjestu i vremenu poput Sarajeva, gdje još uvijek žive i Jevreji i muslimani i kršćani, unatoč strašnim programima njihovog uništenja“, kaže dr. Safet Hadžimuhamedović, predavač antropologije na Fakultetu vjerskih studija Univerziteta Cambridge, te istraživački saradnik na Cambridge programu međuvjerskih odnosa i na Fitzwilliam koledžu.

U karijeri je objavio niz akademskih radova, uključujući knjigu *Waiting for Elijah: Time and Encounter in a Bosnian Landscape*, u kojoj piše o bliskosti vjerske raznolikosti koja je postala dio narodne mudrosti u izreci „Do podne Ilija, od podne Alija“, bliskosti koja se baštini uprkos upornim pokušajima njenog uništenja.

Prema njegovim riječima, treba razlikovati one koji žele da predstavljaju zajednicu od samih

zajednica.

„Na primjer, dok većina velikih jevrejskih vjerskih institucija u Britaniji šuti o izraelskom genocidu nad Palestincima, hiljade ‘odbačenih’ britanskih Jevreja svake subote hoda na londonskim protestima, tvrdeći da su izraelski zločini ne samo antipalestinski nego i antisemitski. Institucije širom evrokolonijalnog svijeta te ljude ušutkuju, isključuju iz političkih stranaka i na druge načine izopćavaju. Britanska vlada je mirne šetnje stotina hiljada ljudi nazivala ‘marševima mržnje’, predstavljajući ih napadom na britanske vrijednosti, a dešavalo se i da policija hapsi Jevreje čije su porodice ubijene u Holokaustu jer su se drznuli reći da se nad Palestincima vrši genocid po nacističkom receptu“, kaže sagovornik.

Građanski protest protiv zla

Prema njegovim riječima, vidjeli smo i kako evropska policija Jevreje „zabunom“ pokušava skloniti, pravdajući se njihovom navodnom sigurnošću, sa protesta kojima kroče sa svojom raznolikom londonskom zajednicom.

„Tim pripadnicima ‘jevrejskog bloka’ aplaudiraju njihovi sugrađani, kada im ugledaju transparente na kojima piše ‘ne u moje ime’, a poneko im i spontano pritrči u zagrljaj. U tom zagrljaju ima

ipak nešto teško, jer je njegov preduslov politika razdvajanja. Abdulah Sidran je to jednom lijepo rekao o ideji 'suživota': 'ljudi žive, ne su-žive'.

Londonski subotnji protesti za slobodu Palestinaca i oni od 5. aprila 1992. godine u Sarajevu, koji su bili građanski protest protiv zla nacionalističkih podjela, suštinski su isti. Raznolika zajednica zajednički ustaje protiv ideologije etničkog jednoulja.“

Mišljenja je da su dobri ljudi zapravo većina, ali da te priče nisu jednako glasne kao retorike razdora, koje čujemo kroz političke platforme.

„Moja majka Nura mi je jednom usput kazala kako je njena porodica u Gradačcu pod feredžama skrivala Jevrejke od nacista u svojoj kući. Oni nisu za to dobili neko priznanje poput 'Pravednik među narodima' od muzeja Yad Vashem i države Izrael, niti ih je neko priznanje zanimalo. Čak ni njen sin, moj otac Fehim, nije znao za tu priču dok je bila živa. Vrativši se iz izbjeglištva u Brčko nakon genocida, majka Nura je nastavila živjeti pored svoje komšinice Vilke, opet kao u jednoj kući, uz uvijek otključana vrata i dijeleći sve vjerske praznike. Vilka, također povratnica, je postala zagovornica brčanskog građanskog identiteta. Eto, ti ljudi koji se skupe u subotu na ulicama Londona, kao i one Sarajlije 1992. ili Brčaci koji odbijaju nacionalističke podjele, su zajednice: ljudi koji dijele prostor, vrijeme i slobodarske vrijednosti, što

podrazumijeva vjersku pluralnost i zalaganje za prava drugačijih“, kaže Hadžimuhamedović.

Nastavlja da su u Bosni i Hercegovini i okolnim zemljama, vjerske institucije ili vlastodršci ili njihovi savjetnici, a da se vlast dugo održava kroz parole o odbrani vjerskog/etničkog/nacionalnog bića.

„Njihovo ‘zaštitništvo’, kojim haraju Zapadnim Balkanom više od jednog stoljeća, sigurno se može nazvati genocidnim, jer teži uništiti zajednice skladnih različitosti i zamijeniti ih odvojenim grupama po svemu istih. Takav projekat čišćenja je užasavajuće nasilan, ali zapravo u konačnici nemoguć. Nikada neće bilo koje dvije muslimanke, na primjer, biti iste. Ideologija koja teži da su svi u zajednici istovjetni je održiva samo kroz stalnu proizvodnju straha da je u blizini nekoga drugačijeg izvor sopstvene propasti. Svaki nacionalizam je na taj suštinski način isti, od bosanskog, preko mađarskog i engleskog, do izraelskog, samo što su širom Evrope tradicionalno demoniziranje Jevreja, nakon najstrašnijeg genocida, uglavnom zamijenila proizvodnja straha o izbjeglicama, muslimanima i trans osobama“, kaže sagovornik.

Obmana o nemogućnosti opstanka

Prema njegovim riječima, vjerski pluralni prostori na Zapadnom Balkanu bili su prepreke mračnom fetišu nacionalističkog samoljublja, a sada nacionalistički političari *kao papagaji* ponavljaju da narodi u Bosni i Hercegovini nemaju nijednog zajedničkog praznika ili frazu „muslimansko Sarajevo“.

„Političar Milorad Dodik je na poklon dobio ideju ‘nemoguće države’ od političara/političkog naučnika Nenada Kecmanovića. Danas je teško pronaći Dodikovu izjavu za medije u kojoj barem jednom nije upotrijebio tu vjersku nemogućnost onstanka **Rat u Gazi** različitosti.

ALJAZEERA

Teme

Mišljenja

Rat u Ukrajini

Više

UŽIVO

Pristupi

razdora zajednica nisu bili u prilici upoznati nekoga druge vjere. Ta omladina, iako ponekad nasilna, ipak je i sama žrtva nasilja. Njima su potrebni pedagoško njegovanje i obrazovanje o sopstvenoj kulturi bogatih različitosti, da ozdrave od tog nasilja i usude se živjeti izvan tamnice ‘nacionalnog identiteta’.

Nadalje, kaže i kako Dodik u potpunosti obrće istinu kada kaže da ne postoji ništa zajedničko, jer toj ideologiji zajednica ne odgovara.

„Njihovo nezavršivo stvaranje ‘čistog’ identiteta znači da su slični ‘branitelji’ zauvijek potrebni i da im treba pružiti moć predstavljanja zarad pukog preživljavanja. Na isti način, mađarska

politika 'brani' kršćansku Evropu od muslimana, izbjeglica i trans ljudi, dok drugi dižu bodljikave ograde i dogovaraju 'izvoz' izbjeglica u zemlje u razvoju. Ta osovina nacionalizma se širom svijeta uvezala i osnažila, posebno u Evropi, gdje je smrtonosna politika krajnje desnice izašla iz podzemlja u izabrana politička predstavništva“, kaže Hadžimuhamedović.

Govori da u Bosni i Hercegovini, nakon masovnog ubijanja i protjerivanja, razorenim prostorima vladaju etno-kapitalističke grupe i njihove vjerske službe.

„Strukture genocida na Zapadnom Balkanu nisu nestale. One opsjedaju sveta mjesta koja su tradicionalno važna za vjerski pluralne zajednice. Na primjer, gatački ogranak nacionalističke Srpske demokratske stranke (SDS) je osnovan na Ilindan 1990. godine, na mjestu gdje su se ljudi skupili na tradicionalni teferič ispred crkve. Politički predstavnici te iste stranke i danas zauzimaju prve redove sa sveštenicima ispred crkve svakog 2. augusta. Svi tamo će reći da je Ilindan isto što i Aliđun, kada pravoslavni i muslimanski Gačani plešu, pjevaju gangu i bećarac ili igraju *kamena s ramena*. Ta njihova zajednica je duboko povrijeđena '90-ih, kroz progone i sistematično uništavanje kulturne baštine. Mala grupa povratnika je obnovila vjerske objekte, te se vraća tradicijama poput Aliđuna. A bez Aliđuna, Ilindan u Gacku je

negramatičan, kao rečenica kojoj fale struktura i pola sastavnih riječi“, kaže sagovornik.

‘Običaji su važniji od sela’

Primijetio je da se širom Bosne i Hercegovine grade novi sveti krajolici, za koje se, kako kazuje, uglavnom lažno navodi da su srednjovjekovni.

„Teritorij se označava novim vjerskim objektima, duhovnim centrima i svetim putevima, nadri-arheolozi otkapaju neke svete kosti, a da većina Bosanaca nije svjesna razmjera tih projekata koje često sponzoriraju neke druge države. To su projekti o kojima na svojim čestim sastancima raspravljaju predsjednici Aleksandar Vučić, Milorad Dodik i patrijarh Porfirije, kao dušebrižnici ‘svesrpskog naciona’. Dakle, izmišljaju se nove zajednice istovjetnih, na temeljima razrušenih zajednica skladnih različitosti. Poslijeratni eksperiment ‘tranzicijske pravde’ je također ostavio prostor da se takva nepravda nastavi.“

Stava je da i vjerske institucije na Balkanu, kao dio vladajućih nacionalističkih struktura, sudjeluju u tom uništavanju.

„Ljudi se opiru tom institucionalnom brisanju sjećanja: insistiraju na običajima i vraćaju se starim svetim mjestima, obnavljaju srušeno, pišu

o ljepoti međuvjerskih odnosa na dijasporskim web stranicama, i tako dalje. Eno Tanović, jedan od vodećih obnovitelja srušenog naslijeđa u Gacku, spomenuo mi je jednu gatačku narodnu mudrost: 'Običaji su važniji od sela'. Te običaje koji čine zajednicu kroz generacije čuvaju i Palestinci u izbjegličkim kampovima i Jevreji koji pričaju o evropskim kozmopolitskim mjestima iz kojih potiču, a kojih više nema“, kaže Hadžimuhamedović.

Zaključuje da kršćani, muslimani i Jevreji u Bosni i Hercegovini nisu nikada bili tri monolitne zajednice, niti su to danas.

„Ali njihovi historijski duboki odnosi su utkani u čitave kulturne krajolike, u ideju komšiluka, u osnovne životne vrijednosti, u muziku, hranu... Sve su to vrste međuvjerskih odnosa, tako da vjerske institucije nisu ni potrebne za dijalog. Durđevdanski (i prvomajski) rituali su običajna forma za ozdravljenje krajolika, ljudi, stoke i biljaka nakon duge zime. Mislim da njih možemo shvatiti kao neku vrstu prijelazne pravde ka obnovljenim zdravim zajednicama, ako se ti rituali shvate uz bogatstvo doprinosa onih koji su ugroženi, odbačeni ili izgnani. Ili možemo jednostavno poslušati pjesmu 'Aladža' Bože Vreće“, zaključuje sagovornik.